

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10926046>

A.Qodiriy nomli JDPU O'qituvchisi

Sattarova Sevinch Berdiyori qizi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada maktab o'quvchilarini kasblar bilan tanishtirish, ularni qiziqtirish va yo'naltirish alohida e'tiborli jihatlari va uslublari haqida ma'lumot berilgan. Bu borada davlatimiz tomonidan yaratib berilayotgan imkoniyatlar va e'tibor to'g'risida.*

Аннотация: *В данной статье представлена информация об особенностях и методах приобщения школьников к профессиям, заинтересовать их и направить их. О возможностях и внимании, созданном нашим государством в этом плане*

Annotation: *This article provides information on the special aspects and methods of introducing schoolchildren to professions, interest them and guide them. About the opportunities and attention created by our state in this regard.*

Kalit so'zlar: *maktab, gumanitar fanlar, kasb, kasb tanlash, kasb-hunar, sinf rahbari, yalpi tadbirlar, guruhiy tadbirlar va boshqalar.*

Maktab o'quvchilari gumanitar fanlar bo'yicha o'tkaziladigan mashg'ulotlarda kasb tanlash masalalarida g'oyaviy-axloqiy, dunyoqarashga oid bilim oladilar. Ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar bilimdon, mustaqil fikrlovchi, ijodiy izlanuvchi, yuqori malakali, madaniyatli, turli sohalar bo'yicha yetuk mutaxassis kadrlarni tayyorlashga qaratilgan. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning qator asarlarida va Vazirlar Mahkamasi qarorlarida mutaxassis kadrlar tayyorlash masalasiga katta e'tabor berilgani bejiz emas.

Bu vazifani hal qilishda yoshlarni to'g'ri kasb tanlashga yo'llash, ularga to'g'ri maslahatlar ko'rsatish va o'z ijodiy qobiliyatlari darajasidagi kasbni egallashlari uchun shart-sharoit yaratish lozim.

Kasb tanlash faoliyatini oqilona tashkil etish uchun kasb tanlashga ta'sir etuvchi omillar mohiyatini bilmoq lozim. Bular quyidagilardan iborat:

1. Ta'lim - tarbiya tizimida kasbga yo'llash faoliyatining mazmuni metodikalari majmuasini mukammal ravishda mujassamlashganligi.

Maktab ma'muriyati, sinf rahbariyatlari, amaliy psixolog va kasbga yo'llovchi fan o'qituvchilarining ish rejasida mazkur masala joy olganligi. Shuningdek, bu muammoga taalluqli ishlar, tadbirlar izchil amalga oshirilib turilishi, ularning ta'sirchanligiga e'tiborning ortishi tufayli o'quvchi yoshlar orasida bu sohada tasavvur ko'lamining kengayishi.

2. O'quvchilarning kasb tanlashga o'rgatishda o'qituvchilar jamoasi

faoliyati hamkorligi va samaradorligi. Alohida olingan fan o'qituvchilari va turdosh fanlarning namoyondalari jamlanmasi hamkorlik ish rejasida kasbga yo'llash masalasining izchil ravishda qo'yilishi, har bir mavzu bo'yicha mulohaza almashishda, qaysi fan bo'lishidan qat'iy nazar ixtisosga oid bilimlarga e'tibor berilishi kasbiy tasavvurni vujudga keltiradi.

Kasb - hunar mohiyati bilan tanishish unga nisbatan qiziqishni uyg'otadi, mustaqil bilim olishga ishtiyoq paydo bo'ladi va odat maromiga aylana boradi. Maxsus tadbirlar o'tkazilishi, kasb nufuzi bilan tanishtirilishi kasbiy motivlar va motivatsiyalarni takomillashtirada, moyillik tuyg'usini uyg'otadi.

3. Sinf rahbarining ota - onalar bilan hamkorligini ongli kasb tanlash negizi ekanligi.

4. Kasb tanlashda yoshlar tashkilotining ishtiroki. Yoshlar tashkiloti faoliyatida kasb tanlash masalasining ustuvorligi, o'quvchilarning turli fondlarga jalb qilinishi, iste'dodlarning saralanishi, mukofotga tortilishi, moddiy va ma'naviy taqdirlanishi kabilar.

5. Sinf dan va maktabdan tashqari olib boriladigan ishlar mazmunida kasb tanlashning alohida ajratilib ko'rsatilishi.

6. Maktablarda ishlab chiqarish kombinatlarida ommaviy va keng ko'lamda ishlar yo'lga qo'yilishi.

7. Maxsus muassasalar faoliyati.

8. Kasbga oid ko'rgazmalar, sayohatlar uyushtirilishi.

9. Ijodkor, nufuzli, mahoratli kishilar bilan uchrashuvlar o'tkazilishi.

10. Kasb tanlashda mahalliy matbuot, radio va televideniyaning ishtiroki.

Kasbiy- pedagogik bilimdonlik pedagogik voqelikni izchil idrok eta bilish va unda izchil harakat qila olish malakasini qamrab oladi. Bu xislat pedagogik jarayon mantig'ining yaxlitligiga va butun tuzilmasi bilan birgalikda ko'ra olish, pedagogic tizimning rivojlanish qonuniyatlari va yo'nalishlarini tushunish imkoniyatini ta'minlaydi, maqsadga muvofiq faoliyatini konstruksiyalashni osonlashtiradi.

Kasbiy-pedagogik bilimdonlik asosan to'rtta komponenti bilan tavsiflanadi:

- Shaxsga, insonga yo'nalganlik;
- Pedagogik voqealikni izchil idrok etishi;
- Fan sohasiga yo'nalganlik;
- Pedagogik texnologiyalarni egallash.

Kasb tanlash (kasbga yaroqlilik) - kasbiy ishning butun tizimida yakunlovchi bosqichdir. Ayni shu bosqichda xodimning tanlagan kasbga uzil-kesil muvofiqligi yoki nomuvofiqligi aniqlanadi. Lekin kasb tanlash (kasbga yaroqlilik) metodlaridan kasbga yo'naltirishning faqat yakunlovchi bosqichida foydalanish mumkin, deb hisoblash noto'g'ri bo'ladi. U yoki bu kasbning egallagani holda dastlabki tibbiy-fiziologik va psixologik ko'rikdan o'tmagan yigit yohud qizga tanlagan kasbi zid bo'lishi ham mumkin. Shu boisdan kasb tanlash boshlang'ich bosqichda ham, shuningdek yakunlovchi bosqichda ham o'tkazilishi lozim.

Kasbga yaroqlilik - mazkur kishining ushbu kasb bo'yicha mehnat vazifalarini bajarishi uchun yaroqli yoki yaroqsizligini qayd qilishdangina iborat emas, albatta.

Boshqacha qilib aytganda, u yoki bu kasblarni egallashga harakat qilayotgan odamlarning tibbiy ko'rsatkichlari bilan bir qatorda ularda diqqat, tafakkur, psixomotorika va shu kabi psixik funksiyalarlarni rivojlantirish bilan bog'liq muayyan psixologik kayfiyatni ham shakllantirish shaxs fazilatidir. Kasbga yaroqlilikni odamning kasbga nisbatan qo'yilgan talablarga mos bo'lgan tug'ma yoki hosil qilingan psixofiziologik xususiyatlari yig'indisi deb qarash yaramaydi. Faqat ba'zi kasblar (sozanda, rassom va shu kabilar) uchun muayyan tabiiy ma'lumotlar talab qilinadi. O'quvchilarni kasbga yo'naltirish ishini amalga oshirishda o'qituvchilar va sinf rahbarlari; ota-onalar kengashi; to'garaklarning rahbarlari bevosita ish olib boradilar.

Maktabdan tashqari muassasalar, odatda, qiziqishlari va mayllari etarli darajada namoyon bo'lgan bolalarni birlashtiradi. Bunday bolalarda ijodkorlik va tashabbus ruhi ustunlik qiladi, ular amaliy faoliyatining xususiyati esa muayyan ijtimoiy ahamiyat kasb etadi.

Maktabdan tashqari muassasalar (o'quvchilar uyi, bolalar kutubxonolari, yosh tabiatshunoslar jamiyatlari, ratsionalizatorlar byurolari va shu kabilar) kasbga yo'naltirish umumiy ishi tizimida faol qatnashadilar. Kasbga yo'naltirish bo'yicha fakultativ kurs kasbga oid ma'lumot olish, uzil-kesil kasb tanlash, real ishga joylashish masalalari yuzasidan o'quvchilarga maslahat berish imkoniyatlarini kengaytiradi.

O'quvchilarni kasbga yo'naltirish ishi shakllarini bir qancha belgilarga qarab quyidagicha tavsiflash maqsadga muvofiqdir:

I. O'tkazilayotgan tadbirlarda qatnashadigan o'quvchilar soni qarab:

1. Bir necha parallel sinflar, aralash sinflar qatnashadigan tadbirlar.

2. Yakka-yakka o'quvchilar qatnashadigan tadbir.

II. Tashkil etish usullariga qarab:

1. Yalpi tadbirlar – ma'ruzalar, yig'ilishlar, konferentsiyalar, olimpiadalar, kinofilmlarni ko'rish; tematik kechalar, ishlab chiqarish ilg'orlari bilan o'tkaziladigan uchrashuv kechalari; kasb bo'yicha kalendar kunlari.

2. Guruxiy tadbirlar - ekskursiyalar, maslahatlar, kasblar bo'yicha tanlovlar, yosh texniklarning musobaqalari, korxonalar va yetakchi kasblar bilan tanishish maqsadida jonajon o'lka bo'ylab sayyohlik yurishlari.

3. Yakka-yakka o'tkaziladigan tadbirlar - kasb haqida maslahat beriladigan suhbatlar, kasb to'g'risida tavsiya etilgan kitoblarni o'qish, uchrashuvlar.

III. Mazmun manbalariga qarab: Kasblar bilan tanishtirish, sayohatlar, malakali ishchilar va mutaxassislar bilan uchrashuvlar, o'qituvchining hikoyasi yoki suhbat, kinolardan lavhalar, fotosuratlar, jurnal va gazetalardan olingan maxsus materiallarni namoyish qilish uchun proektsion apparatlardan foydalanish, taklif qilingan ishlab chiqarish ishchisini suhbat, kasblar haqida ma'lumotnomalar bilan tanishish, mehnat va ishlab chiqarish ta'limi bilan bog'liq kasblar to'g'risidagi ocherklarni o'qish, mutaxassislar bilan

suhbatlar o'tkazish yordamida axborot materiallarini to'plash, fotosuratlar, fotoalbomlar ko'rsatish, ishlab chiqarish sharoitida malakali ishchilar kasbiy faoliyati to'g'rsidagi kinofilmlarni namoyish qilish, bazaviy xo'jalikda ishlab chiqarish tajribasi vaqtida kasblar bilan tanishish.

IV. Kasbga yo'naltirish tadbirlarini ro'yobga chiqarish vositalari bo'yicha:

- Kasb egallash uchun qaysi ta'lim muassasasida tahsil olish kerak||

ma'lumotnomasining nashr etish, kasblar va kasb-hunar kollejlari haqidagi plakatlar, e'lonlar, reklama varaqalari, mazkur iqtisodiy mintaqada mavjud kasblarning qisqacha tavsiflari bo'lgan to'plamlar;

- Mehnat yo'lini tanlash, mening kasbim - eng yaxshi kasb mavzusidagi kinofilmlar, reklama qilinadigan televizion filmlar, o'quv yurtlaridan olingan televizion reportajlar, kasblar va musobaqa ilg'orlari to'g'risida radioeshitirishlar, kasb-hunar kollejlari yoshlarining turmush va o'qishi haqida hikoya qiluvchi respublika va mahalliy gezatalarida chop etilgan maqolalar va boshqalar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. – T.: O'zbekiston, 2017. – 48 b.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha xarakatlar strategiyasi to'g'risida" gi PF-4947 - sonli Farmoyishi. www.lex.uz

3. Aripov M., Otaxonov N. DELPHI dasturlash tilida fayllar bilan ishlash uslubiyoti // Ta'lim muammolari. IMJ. – T.: 2009. – №3. – B. 28-32 bet.

4. Babenko T. A. Primenenie sredstv multimedia v protsesse obucheniya budущix uchiteley informatsionnym texnologiyam: dis. kand. ped. nauk: 13.00.08. – Armavir, 2003. – 201 s.